

impudēs motus voluntatis arbitrio
resistebat pudenda texerūt: quomō
essent filios ppagaturi si vt creati fue
rant sine preuaricacōe māfissent. S;
quia r liber iste claudendus est .nec
tāta ista questio in fmomis angustias
coartanda: in eum qui sequitur omo
diorē dispositione differtur.

Expliat liber .xiiij.

Incipiūt capitula libri decimi
quarti.

- i. **¶** Per inobediētiā pmi hominis
in secūde mortis ppetuitatem
ruinuros fuisse nisi multos dei
gratia liberaret.
- ii. **¶** De vita carnali que nō ex cor
poris tm h etiā ex animi sit in
telligēda vicijis.
- iii. **¶** Peccati cām ex anima non ex
carne pdisse: et corrupcōnez
ex peccato tractā nō peccatū
ēē sed penam.
- iiii. **¶** Quid sit secūdū hōiem qdue
secundū deū viuere
- v. **¶** Qd de corporis animeq; natu
ra tolerabilior quidē platoniz
corz q; manicheoz sit opinio:
h; r iph reprobantur: qm vici
oz cās nature carnis ascribūt.
- vi. **¶** De qualitate voluntatis hūa
ne sub cuius iudicō affcōnes
animi ā prauē habēt ā recte.
- vii. **¶** Amor ē r delcātiōē indifferē
ter r in bono r in malo apud
sacras lras inueniri.
- viii. **¶** De tribz pturbacōmbz quas
in animo sapientis stoyca esse
voluerūt: exclusis dolore siue
tristitia quā vtius animi senti
re nō debeat.
- ix. **¶** De pturbacōmbz animi: quaz
rum affectus rectos habet vi
ta iustoz.

- x. **¶** An pmos homines in paradi
sooluitos .nullis pturbacōz
mbus priusq; deliquerit affe
ctos fuisse credendū sit.
- xi. **¶** De lapsu pmi hōis i quo bene
condita natura est: nec p̄t mi
si a suo auctore reparari
- xii. **¶** De qualitate pmi hōis pec
cati admisi.
- xiii. **¶** Qd in puaricacōe ade ad o
pus malum voluntas p̄cessit
mala.
- xiiii. **¶** De supbia trāsgressiōis: q̄ ip
sa fuit trāsgressiōe deterior.
- xv. **¶** De iusticia retribucōis: quā
p̄m hōies p sua inobediētia
repperunt.
- xvi. **¶** De libidīs malo cuius nomē
cum multis vicijis congruat:
p̄pe tm motibus obscens cor
poris ascribitur.
- xvii. **¶** De nuditate pmoz hōim quā
post peccm turpem pudendā
q; viderunt.
- xviii. **¶** De pudore cubitus nō solum
vulgari h; etiā iugali.
- xix. **¶** Qd ptes ire at; libidīs tam
vicōle mouētur: vt eas neces
se sit frenis sapiētie cohiberi
q̄ in illa an peccm nature fami
tate nō fuerūt.
- xx. **¶** De vanissima turpitudine cie
nicorum.
- xxi. **¶** De bñdictōne multiplicande
fecunditatis hūane an peccm
quā puaricacō nō adimēt et
cui libidinis morbz accesserit.
- xxii. **¶** De copula iugali a deo pmi
tus instituta at; benedicta.
- xxiii. **¶** An etiam in padiso gnandū
fuisse si nemo peccass;: vel vtrū
otra actū libidinis pugnati
ra illic fuisse tradicō castitatis.
- xxiiii. **¶** Qd in fontes homines r merito
obediētie i padiso pmanētes

- genitalibus membris fuissent
 vsuri ad gratiam plis: sicut
 ceteris ad arbitrium voluntatis
- xxv. De vera beatitudine quam tempo-
 ralis vita non obtinet.
- xxvi. Quod felicitas in paradiso vi-
 uentium sine erubescendo appe-
 titu generandi officium credere
 da sit implere potuisse.
- xxvii. De peccatoribus et angelis et ho-
 minibus quorum pueritas non per-
 turbat prudentiam dei.
- xxviii. De qualitate duarum civitatum
 terrene atque celestis.

Explicit capitula libri xiiij.
 Incipit liber xiiij. Ca. i.

Diximus iam in su-
 perioribus libris
 ad humanum ge-
 nus non solum natu-
 re similitudine so-
 cietatem verum etiam
 quadam cognatione
 necessitudine in unitate eorundem
 pacis vinculo colligandum. ex uno ho-
 mine deum voluisse instituire homines:
 neque hoc genus fuisse in singulis qui-
 busque moriturum nisi duo primi quorum
 creatus est unus ex nullo. alter ex il-
 lo. id inobedientia meruissent: a quo
 admissum est tanta gratia peccati. ut in-
 deterius eo natura mutaretur huma-
 na etiam in posterum obligacione pec-
 cati. et mortis necessitate transmissa.
 mortis autem regnum in homines usque adeo
 diuatum est: ut omnes in secundam quam mortem
 cuius nullus est finis. pena debita precipites
 agerent. nisi inde quosdam in debita
 dei gratia liberaret: ac per hoc factum
 est. ut cum tot tanteque gentes. per terrarum
 orbem diuersis tribus moribusque viuere
 multiplica lingua. armorum vestium
 sint varietate distincte. non tamen am-

plius quam duo quedam genera huma-
 ne societatis existant: quas civitates
 duas. secundum scripturas nostras meri-
 to appellare possemus. Una quippe
 est hominum secundum carnem. altera secundum spiritum.
 viuere in sui cuiusque generis pace vole-
 ntium: et cum id quod expectant assequuntur. in
 sui cuiusque generis pace viuendum.

Huius ergo videndum. Ca. ij.
 est quid sit secundum carnem viuere:
 quid secundum spiritum viuere. Quisquis
 enim hoc quod diximus per maiorem fronte inspi-
 cit. vel non recolens vel minus aduertens.
 quemadmodum scripturae sancte loquatur
 potest putare philosophos quidem epicureos
 secundum carnem viuere. quia summum bonum
 hominis in corporis voluptate posuerunt.
 et si quod alij sunt. quod quoquo modo corporis
 bonum summum bonum esse hominis opinati
 sunt: et eorum omne vulgus qui non ali-
 quo dogmate. vel eorum modo phantur. si
 perclues ad libidinem nisi ex volupta-
 tibus quibus corporis sensibus capiunt. gau-
 dere nesciunt: stoicos autem qui summum
 bonum hominis in animo ponunt. secundum
 spiritum viuere: (quia et hominis animus
 quod est nisi spiritus) Sicut loquitur scri-
 ptura divina: secundum carnem viuere vtrique
 monstratura: carnemque appellat non so-
 lum corpus terrem atque mortalis ani-
 mantis. veluti cum dicit non omnis caro
 eidem caro. alia quidem hominis. alia autem
 caro pecoris. alia volucrum. alia piscium.
 sed alijs multis modis significacione
 huius nominis vititur: inter quos va-
 rios locutionis modos. sepe etiam ipsum
 hominem id est naturam hominis carnem nu-
 cupat. modo locutionis a parte totum signifi-
 cans. quale est. ex operibus non iustifica-
 bitur omnis caro. Quod enim voluit in-
 telligi. nisi omnis homo: Quod ap-
 tus paulo post ait. In lege nemo iusti-
 ficabitur. Et ad galathas. Scientes
 autem quia non iustificabitur homo ex
 operibus legis. Secundum hoc intelligit

et verbum caro factū ē. id est hō. **Q**uod
nō recte accipientes quidā putauerunt
cristo hūanā animā deuisse. **S**i
cut enī a toto pars accipitur vbi mari
e magdalene v̄ba in euangelio dicū:
tur dicentis. tulerūt dominū meū. ne
scio vbi posuerūt eum cū de sola cristi
carne loqueretur. quē sepultū de monu
mento putabat ablatū: ita et a pte to
tus. carne nominata intelligitur homo:
sicut ea sūt que supra memorauimus.
Cū igitur multis modis quos p̄scrui
tari et colligē longū ē diuina scriptu
ra nūcupet carnē: quid sit secundū car
nem viuē qd̄ p̄fecto malū est. cū ipsa
carnis natura nō sit malū. vt indaga
re possimus inspiciamus diligēter il
lū locū epistole pauli apli. quā sc̄p̄sit
ad galathas: vbi ait. manifesta sunt
autē opera carnis: que sunt fornicacō
nes. immundicie. luxuria. ydoloz. fuit
us. veneficia. inimicicie. cōtencōnes.
emulacōnes. animositates. dissensi
ones. hereses. inuidie. ebrietates. com
messacōnes. et h̄is similia q̄ predico
vobis sic p̄dixi: q̄ qui talia agunt re
gnū dei nō possidebūt. **I**ste totus epi
stole apostolice locus quantū ad rē p̄
sentē satis eē videbitur. **O** sideratus po
teit hanc dissoluē questōnē: quid sit
secundū carnē viuē. **I**n operibus nāq̄
carnis q̄ manifesta eē dixit. ea q̄ com
memorata damnauit. nō illa tm̄ inue
nimus que ad voluptatem p̄tinēt car
nis. sicut sunt fornicacōnes. immundicie.
luxurie. ebrietates. omessacōnes: verū
etiam illa quib̄ illa animi vicia demō
strāt a voluptate carnis aliena. **Q**uis
enī fuitutem q̄ ydoloz exhibetur. vene
ficia. inimicias. cōtencōnes. emulacōnes.
animositates. dissensiones. hereses. in
uidias. non potius intelligat animi vi
cia eē q̄ carnis: quādo quid ē fieri po
test. vt p̄pter ydolatriam vel heresis
alicuius errorē a voluptatib̄ corp̄is

temperetur. et tñ etiā tunc homo q̄uis
carnis libidines cōtinē atq̄ cohibere
videatur. secundū carnē viuē. hac apo
stolica auctoritate cōuincitur. et in eo
q̄ abstinet a voluptatib̄ carnis dam
nabilia opa carnis agē demōstratur.
Quis inimicias nō in animo habeat.
aut quis ita loq̄tur: vt inimico suo vel
quem putat inimicū dicat malā carnē
ac nō potius malū ammū h̄es a diuisi
me. **D**ostremo sic carnalitates ut ita
dicā si quis audiss̄: nō dubitatur car
ni tribuere: ita nemo dubitat aiosita
tes ad aīm p̄tinē. **C**ur ergo h̄c omnia
et h̄is similia doctor gentiū in fide et
veritate opera carnis appellat: nisi q̄
eo locucōnis mō quo totū significatur.
a pte ip̄m hominē vult nomine carnis

Qintelligis. **Ca. iij.**
Quod si quisq̄ dicit carnē cām
esse in malis opib̄ quozūcūq̄ vicioz
eo q̄ aīa carne affecta sic viuūt: p̄fe
cto nō vniūsam hominis naturā dili
genter adiūt. **N**ā corpus quid ē cor
ruptibile aggrauat animā. **V**nde eti
am idē apl̄us agēs de hoc corruptibi
li corpore de quo paulo añ dixerat. et
si exterior homo noster corrupitur. sci
mus inquit q̄ si terrena nra domus ha
bitacōnis dissoluat edificacōnē ha
temus ex deo domū nō manufactā es
ternā in celis. etenī in hoc ingemisci
mus habitaculū nostrū qd̄ de celo est
sup̄indui cupientes. si tñ indui non
nudi inueniamur. etenī q̄ sumus i hac
habitacōe ingemiscimus grauā. in
quo nolumus spoliari s̄ sup̄uestiri. ut
absorbeat̄ mortale a vita. **E**t ad gra
uamur ergo corruptibili corpore ip̄i
us ad grauacōis cām nō naturā s̄stā
tiāq̄ corp̄is s̄ eius corrupcōnem
sc̄etes nolumus corpore spoliari sed
eius immortalitate vestiri. **E**t tūc enī
erit: s̄ q̄ corruptibile nō erit: nō ag
grauabit. **A**ggrauat ergo nūc aīa;

co rpius corrupibile. et depmit terre-
na inhabitaco sensu multa cogitate.
Verutn q omnia mala anime ex corpo-
re putat accidisse in errore sut. **Q**ua-
uis eni vgilus platonicā videatur lu-
culentis v sibus explicare sententiam
dicens. igneus est ollis vigor et cele-
stis origo. semimbo. quatu no noxia
corpora tardant. terreniq; ebet ar-
tus moribundaq; membra. omesq; il-
las notissimas quatuor animi turba-
cones. cupiditate. timorem. leticia. tri-
sticiam. quasi origines omnū peccato-
rum atq; vicioz volens intelligi. ex
corpore accide sbiungat et dicat: hic
metuit cupiuntq; dolent gaudetq;
nec auras suspiciunt. clausa tenebris et
carcere ceco: tñ aliter se habet si des no-
stra. **N**ā corrupco corpis que aggra-
uat animā nō peccati p m est cā sed pe-
na: nec caro corruptibilis animā pec-
catricē. s; anima peccatrix fecit eē cor-
ruptibile carnē. **E**x q corrupcōne car-
nis. licet existant quedā incitamenta
vicioz ipa desideria viciosa. nō tamē
omnia vite imique vicia tribueda sūt
carni: ne ab hīs omnibus purgemus
diabolū. qui non habet carnē. **E**t si eni
diabolus fornicator vel ebriosus. vel si
qd huiusmodi ē malū qd ad carnis p-
tinet voluptates non potest dici. cū sit
etiā talū peccatoz suaso. et instiga-
tor occultus: est tñ maxime superbus
atq; inuidus. q illū viciōsitas sic ob-
tinuit: ut ppter hāc esset in carceribus
caliginosis huius aeris eterno suppli-
cio destinatus. **H**ec aut vicia q tenet
in diabolo pncipatū carni tribuit apo-
stolus quā certū est diabolū nō bate-
re: dicit eni inimicitias. cōtencōes. e-
mulacōnes. animositates. inuidias.
opera esse carnis: quoz omniū malo-
rum caput atq; origo supbia est: q sine
dubio regnat in diabolo. **Q**uis autē
illo est inimiciōs sanctis? **Q**uis ad

uersus eos cōtenciosior. aiōsior et ma-
gis emulus atq; inuidus inueitur. **E**t
hec omnia cū habeat sine carne. quomo-
do sunt ista opera carnis: nisi qz opera
sunt hominis. quē sicut dixi nomie car-
nis appellat. **N**ō eni habendo carnē
quā nō habet diabolus. s; viuendo se-
cū dū seipsū hoc ē secū dū hoīem fact⁹
homo similis diabolo: qz ille secū dū
seipsum viuē voluit qñ in veritate nō
stetit: vt nō de dei s; de suo mēdaciū
loquetur: qui nō solū mēdax verū etiā
mendacij pater ē. **P**rimus mentitus
quippe ē: et a quo peccatum: ab illo ce-
pit esse mēdaciū. **¶ Ca. iiii.**
Quom ergo viuunt homo secū dū
hommē nō secū dū deū similis ē diabo-
lo: qz nec angelo secū dū angelū s; se-
cū dū deū viuendū fuit vt staret in ve-
ritate: et veritatē de illius nō de suo. s;
mēdaciū loquetur. **N**ā de hoīe alio
loco idem apostolus ait. **S**i aut veri-
tas dei in meo mendacio abundauit:
nostrum dixit mēdaciū: veritatē dei.
Cū ergo viuunt homo secū dū veritatē:
nō viuunt secū dū seipsū. s; secū dū de-
um. **D**eus est qui dixit: ego sū veritas.
Cū vero viuunt secū dū seipsū. hoc ē secū-
dum hommē nō secū dū deū. pfecto se-
cū dū mēdaciū viuunt. nō qz homo ip-
se mēdaciū ē. cū sit eius auctor et cre-
ator: deus. qui nō ē vtiq; auctor crea-
torq; mendacij: s; qz homo ita factus
est rectus. vt nō secū dū seipsum sed
secū dū eum a quo factus est viueret.
id ē illius potius q suā faceret volunta-
tē: nō ita viuē quemadmodū fcūs est
vt viuēt: hoc ē mēdaciū. **H**is quip-
pe vult esse: etiā nō sic viuendo vt pos-
sit esse. **Q**uid ē ista voluntate mēda-
ciū? **S**ñ nō frustra dici potest omne
peccatū esse mēdaciū. **N**ō eni sit pec-
catū nisi ea voluntate q volumus. vt
bene sit nob; vel nolumus vt male sit
nobis. **E**rgo mēdaciū est qd. cum

fiat ut bene sit nob. hinc potius male
est nobis: vel cū fiat ut melius sit no-
bis: hinc potius peius est nobis. **Vñ**
hoc. nisi q̄ de deo potest bene eē homi-
ni quē delinquēdo deserit: nō de seip̄o
secundū quē uiuendo delinquit. **Qd̄**
itaq; diximus hinc extitisse duas cun-
tates diuersas inter se atq; contrarias.
q̄ alij sc̄dm carnē. alij secundū sp̄m vi-
uerēt: potest etiā isto modo dici. q̄ a
lij secundū hominē alij secundū deum vi-
uāt. **Ap̄tissime** quippe ad eborinthos
dixit. **Cū** enī inter vos sint emulacō et
contētio: nōne carnales estis. et secundū
hominē ambulatis. **Q**uod ergo est
ambulaē secundū hominē hoc ē eē car-
nalē: qd̄ a carne id ē a pte hominis in-
telligitur homo. **Eosdem** ipsos quippe
dixit superius animales: quos postea
carnales. ita loquens. **Q**uis enī scit in-
quit hominū que sūt hominis: nisi sp̄i-
ritus hominis q̄ in ipso ē. **Sic** et q̄ dei
sūt: nemo scit nisi sp̄s dei. **Nos** autē
in q̄t non spiritū huius mundi accepi-
mus sed spiritū q̄ ex deo ē. ut sciamus
q̄ a deo donata sūt nobis. que et loq̄-
mur: nō in sapientie humane doctis
v̄bis. sed docti spiritu. sp̄ualib; sp̄i-
tualia parātes. **Animalis** autē nō p-
cipit q̄ sūt sp̄s dei: stulticia enī ē illi
Talib; igitur id est animalib; paulo
post dicit. **Et** ego fratres nō potui loq̄
vobis quasi spiritualib; sed q̄si carna-
lib;. **Et** illud et hoc eodē loquēdi mo-
do id est a pte totum. et ab anima. nā-
q; et a carne q̄ sunt partes hominis po-
test totū significari. qd̄ homo: atq; ita
nō ē aliud animalis hō alius carnalis. s; **id**
idem ipsum est in utroq;. id est secun-
dum hominē uiuens homo. sicut non
aliud q̄ hoies significatur: siue ubi
legitur. ex operib; legis non iustifica-
tur omnis caro. siue quod scriptū est
septuagintaq; anime descenderūt
cū iacob in egiptum. **Et** ibi enī p̄ omnē

carnē omnis homo: et ibi p̄ septuagi-
taq; animas septuagintaq; ho-
mines intelliguntur. **Et** quod dictū
ē. nō in sapientie humane doctis ver-
bis. potuit dici. nō in sapientie carnalis:
sic qd̄ deū ē sc̄dm hominem ambula-
tis. potuit dici. secundū carnē. **Magis**
autē hoc apparuit in hīs que scribit
Cū enī q̄s dicat. ego sū qd̄ pauli. ali-
us aut apollo: nōne hoies estis. **Qd̄**
dicebat. animales estis. et carnales estis.
exp̄tius dixit homines estis: qd̄ ē se-
cundū hominē uiuitis. nō secundū deū:
Secundū quē si uiuētis dii essetis.
Omnigitor opus ē in **Ca. v.**
peccatis vich; nris ad creatoris in-
uriam carnis accusaē naturā: q̄ in ge-
nere atq; ordine suo bona ē. **S;** de isto
creatore bono. uiuē sc̄dm creatū bonū
nō ē bonū: siue quisq; secundū carnē si-
ue secundū animā. siue sc̄dm totū homi-
nē q̄ ex anima et carne. unde et
noīe solius aīe. et nomīe solius carnis
significari p̄t. dignat uiuē. **Nā** q̄ uelut sū-
mū bonū laudat anime naturā tan-
q̄ malū naturā carnis accusat: p̄fecto
et animā carnaliter appetit. et carnem
carnaliter fugit: qm̄ id ueritate sentit
humana. nō ueritate dīna. **Nō** quide;
platonici sicut manichii desipiūt. ut tā-
q̄ mali naturā terrena corpa dētesten-
tur. cū omnia elemēta quib; iste mū-
dus uisibilis et tractabilisq; opactus
ē. qualitate q; eorū. deo artifici tribu-
ant. **Verūtū** ex terrenis artib; mori-
bundisq; mēbris sic affici aīas opmā-
tur. ut hinc eas sint morbi cupiditatū
et timorū et leicie siue tristicie: quibus
quatuor uel p̄turbacōib; ut cicero ap-
pellat. uel passionib; ut pleriq; v̄bu;
e v̄bo greco exprīmūt. omnis huma-
norū morū uicōitas continetur. **Qd̄** si
ita ē: quid ē quod enēas ap̄d v̄gilū
cum audisset a patre apud inferos ani-
mal rursus ad corpora redituras. hāc

opinionē miratur exclamāse. **O** p̄. an
ne aliquas ad celū hīc ire putādū ē
sublimes animas: iterumq; ad tarda
reūtī corporeas. **Q**ue lucis miseris tā di
ra cupido. **N**unquid nā hęc tā dira cu
pido ex terrenis artub; moribundif
q; mēbris adhuc in est animaz illi p̄di
catissime puritatē. **N**onne ab huius
modi corporeis vt dicit pestib; omni
bus eas asserit esse purgatas: cū rur
sus incipiūt ī corpore velle reuertē. **S**ū
colligitur etiā si ita se haberet. qd̄ est
omnino vāissimū. viciissim alternās
incessabiliter eūtū at; redeūtū aiaz
mūdaco. r̄ in quācō: nō potuisse vera
citer dici omnes culpabiles atq; vici
olos motus animaz eis ex terrenis
corporeib; inolescere. **S**i qd̄ secundū
iplos illa vt locuto: nobilis ait dira
cupido vsq; adeo nō ē ex corpore. vt
ab omī corpore peste purgata. r̄ extra
omē corpore aiaz constituta. ipsa; ēē cō
pellat in corpore. **V**nde etiā illis fatē
tib; nō ex carne tm̄ afficitur anima vt
cupiat metuatur letetur egrescat: verum
etiam ex seipsa hīs potest motib; agi

Item. **Ca. vi.**
Iterest autē qualis sit volun
tas hominis: quia si puerfa est. p̄sōs
habebit hos motus: si autē recta ē: nō
solū inculpabiles. verū etiā laudabi
les erūt. **V**olūtas quippe ē ī oib; imo
omēs nichil aliud q̄ volūates sunt.
Nā quid ē cupiditas. r̄ leticia: nisi vo
luntas in eoz cōsensione q̄ volumus.
Et quid est motus atq; tristitia: nisi
voluntas in dissensione ab hīs que
nolumus. **S**ed cū sentimus appeten
do ea q̄ volumus. cupiditas: cū autē
sentimus fruēdo hīs q̄ volumus leticia
vocat. **I**tem cū dissentimus ab eo qd̄
accidē nolumus. talis volūtas metus
ē: cū autē dissentimus ab eo qd̄ nolē
bus accidit. talis volūtas tristitia ē.
Et omnino p̄ varietate rerū que appetū

tur atq; fugiuntur. sic allicit vel offenz
dit volūtas hōis: ita ī hos vel illos af
fectus mutat. r̄ vtitur. **Q**uapropter
homo qui secundū deū nō secundū homi
nem viuit. oportet ut sit amator boni
vnde fit cōsequēs vt malū oderit. **E**t
qm̄ nemo natura. s; quisquis malus ē.
vicio malus ē: p̄fectum odiū debet ma
lis qui secundū deū viuat: vt nec p̄pter
viciū oderit hominē. nec amet viciū
p̄pter hominē: s; oderit viciū. amet ho
minē. **S**anato enī vicio: totū qd̄ ama
re: nichil autē qd̄ debeat odisse rema
nebit. **Ca. vii.**

Am cuius p̄positū est amare de
um. et nō secundū hominē sed secundū deū
amare p̄imum sicut etiam seipsum
p̄culdubio p̄pter hunc amorem dicitur
voluntatis bone. q̄ v̄sitatus ī scri
pturis scās caritas appellatur: s; amor
quoq; secundū easdem sacras literas
dicitur. **N**ā r̄ amator ē boni apostolus
dicit esse debere: quem regendo popu
lo p̄cipit eligēdum. **E**t ipse dominus
petrū apostolum interrogās. cū dixit
ser diligis me plus hīs. ille respōdit:
domine tu scis quia amo te. **E**t iterum
dominus quesit. nō vtrū amaret sed
vtrū diligēt cum petrus: ac ille respō
dit iterū: dñe tu scis qz amo te. **T**erci
a vero interrogacōe. r̄ ipse ihesus nō
ait. diligis me s; amas me: vbi secut
ait euāgelista. **C**ōtristatus ē petrus
qz ei dixit ter cō amas me: cū dominus
nō tercio sed semel dixerit amas me.
bis autē dixit diligis me. **S**ū intel
ligimus. qd̄ etiā cū dicebat dñs dili
gis me. nichil aliud dicebat q̄ amas
me. **P**etrus autē nō mutauit huius vni
us rei v̄bū: s; etiā tercio domine inqt
tu oīa scis: tu scis qz amo te. **H**oc pro
pterea memorādū putauit: qz nō nul
li arbitrantur aliud esse dilcōz siue ca
ritatē. aliud amozē. **D**icit enī dilcōnē
accipiendam esse in bono: amozem in

malo. Sic aut nec ipsos auctores se-
cularium locutos esse certissimum
est. Si viderint philosophi utrum vel quod
ratione ista discernant: amorem tamen eo sibi
bonis rebus. et erga ipsum deum magni-
pende libri eorum satis locuntur. Sed
scripturas religionis nostre quare au-
toritatem ceteris omnibus literis antepo-
nimus. non aliud dicere amorem. aliud
dilectionem et caritatem insinuandum fuit.
Nam et amorem in bonis dici iam ostendi-
mus: si ne quis existimet amorem qui
deum in bono et in malo. dilectionem autem non
in bono esse dicenda. illud attedat quod
in psalmo scriptum est: qui diligit iniqui-
tatem odit animam suam. Et illud apostoli
iobannis. Si quis dilexerit mundum:
non est dilectio patris in eo. Ecce in vno lo-
co dilectionem in bono et in malo. Amorem
autem in malo. quod in bono iam ostendimus
ne quisquam flagitet. legat quod scriptum est
Erat enim homines se ipsos amantes. ama-
tores pecunie. Hec itaque voluntas
est bonus amor: et voluntas perversa ma-
lus amor. Amor ergo in bonis habere
quod a malo cupiditas est: id autem bonis
eoque fruens. leticia: fugiens quod ei ad-
versatur. timor est: idque si acciderit senti-
ens. tristitia est. Promde mala sunt ista.
si malus amor est: bona si bonus. Quod
dicimus: de scripturis probemus. Concu-
piscit apostolus dissolutus esse cum christo:
et occupavit anima mea desideria iudi-
cia tua. vel si accommodatius dicitur. de-
sideravit anima mea occupare iudicia
tua et concupiscentia sapientie producit ad
regnum. Hoc tamen loquendi obtinuit con-
suetudo: ut si cupiditas vel occupiscentia
dicatur. nec addatur cuius rei sit.
non nisi in malo possit intelligi. Leticia
in bono est: let. animi in domino et exul-
tate iusti: et dedisti leticiam in corde meo:
et adimplebis me leticia cum vultu
tuo. Timor in bono est apud apostolum
ubi ait. Cum timore et tremore vestra

ipsorum salutem operamini: et noli al-
tius sapere sed time: et timeo autem ne sicut
serpens eum seduxit a stupa sua: sic
et vestre mentes corrumpantur a casti-
tate que est in christo. De tristitia vero quam
cicero magis egritudinem appellat.
dolorem autem virgilus ubi ait. dolent
gaudentque. si deo maluit tristitiam di-
cere. quod egritudo vel dolor visitatus in
corpore dicitur. scrupulosa questio
Questio: utrum inveniri possit in bono.
Has enim greci **Ca. viij.**
appellat eupathias. latine autem cice-
ro constantias nominavit. stoici tres esse
voluerunt pro tribus perturbationibus in ani-
mo sapientis: pro cupiditate voluntate
tem. pro leticia gaudio. pro metu cau-
one: pro egritudine vero vel dolore quam
nos vitae de ambiguitatis gratia tristi-
ciam malum dicere. negaverunt esse
posse aliquid in animo sapientis. Vo-
luntas quippe inquit appetit bonum
quod facit sapiens: gaudium de bono
adepso est. quod ubique adipiscatur sapi-
ens: cauere deuitat malum quod debet sa-
piens deuitare. Tristitia pro-
malo est quod iam accidit. nullum autem ma-
lum existimat posse accidere sapienti:
nichil in eius animo pro illa esse posse di-
xerunt. Sic ergo illi loquuntur. ut vel-
le. gaudere. cauere. negent nisi sapientem:
stultum autem non nisi cupere. letari. metuere
tristari: et illas tres esse constantias.
has autem quatuor perturbationes secun-
dum ciceronem: secundum autem plurimos
passiones. Brece autem ille tres sicut
dixi appellantur eupathie: iste autem
quatuor pathie. Hec locutio utrum scri-
pturis sanctis congruat. cum quereretur quoniam
tamen potui. diligenter illud invenimus quod ait
propheta. non est gaudere impiis dicit dominus:
tamen impij letari possint potius quam gau-
dere de malis. quod gaudium proprie bono-
rum et piorum est. Item illud in euange-
lio. quemcumque vultis ut faciant vobis

homines hęc vos facite illis. ita dictū videtur: tāquāz nemo possit aliquid male vel turpiter velle s; cupere. Dem; q; ppter osuetudinē locucōis nōnulli interpretēs addiderūt bona. et ita interpretati sūt: quecūq; vultis vt faciāt vob; homines bona. **Cauēdū** enī putauerūt. ne quis q; in honesta velit sibi fieri ab hominib;. vt de turpiorib; taceam certe luxuriosa iuuua: in quib; si ipse illis faciat. hoc pceptum existimet implendum. **S;** i greco euāgelio vnde in latinū translātū ē nō legitur bona. s; q; vultis vt faciāt vobis homines hęc vos facite illis: credo ppter ea q; eo q; dixit vultis iā voluit intelligi bona: nō enim ait cupitis. **Nō** tñ semper hijs pprietatib; locucō nra frenāda ē: s; interdum hijs vtendū ē. **Et** cū legimus eos quoz auctoritati resultatē fas nō ē. ibi sunt intelligēda vbi rectus sensus alium exitū nō potest inuenire: sicut ista sūt q; exempli gratia partim ex pphetia. partim ex euangelio cōmemorauimus. **Quis** enī nescit impios exultari leticias. **Et** tñ nō ē gaudere impijs dicit dominus. **Vnde:** nisi q; gaudē aliud ē quādo proprie sigteq; hoc vbum ponitur. **Item** quis ne gauerit nō recte precipi hominib;. ut quecūq; ab alijs sibi fieri cupiūt hęc eis iphi faciāt. ne semuicem turpitudinē illicite voluptatis oblectentur: et tñ saluberrimū verissimūq; pceptū est. quecūq; vultis vt faciāt vob; homines. eadem et vos facite illis similiter. **Et** hoc vnde: nisi q; hoc loco modo quodam pprio voluntas posita ē q; in malo accipi nō pte. **Locucō** vero vhitacō: quā frequētat maxie osuetudo s; monis. nō vtiq; diceretur. nolivelle mentiri omē mēdaciū: nisi eēt et voluntas mala a cuius prauitate illa distinguitur quā pdicauerunt angeli dicētes. pax in tria hoib; bone voluntatis.

Nam ex abundantia additū ē bonie: si esse nō potest nisi bona. **Quid** autem magnū in caritatis laudib; dixiss; apostolus q; nō gaudeat sup iniquitate: nisi q; ita malignitas gaudet. **Et** apd auctores seculariū lraz talis istorum vboz in differētia reperit. **Ait** enī cicerō orator amplissimus. **Cupio** ptes osepri me eē demētē. **Quia** id vbum in bono posuit: q; tam puerse doctus existat. qui nō eum cupio s; volo potius dicē debuisse tendat. **Porro** apd terentiū flagitiosus adolescens insana flagrans cupidine. nichil volo aliud inquit nisi philomenā. **Quā** voluntatem fuisse libidmē respōsio que ibi fuit eius saioris inducit satis indicat. **Ait** nāq; dno suo. **Quāto** satius est te id daē operam quo istū amorem ex animo amoveas tuo. q; id loqui quo magis libido frustra accēdat tua. **Daudū** vero eos q; in malo posuisse ille ipse vgilianus testis ē vsus: vbi has q; tuoz purbacōnes summa breuitate cōplexus ē. **Vinc** metuunt cupiūtq; dolent gaudentq;. **Dixit** etiam idem auctor mala mentis gaudia. **Promde** volunt. cauent. timent. gaudent et boni et mali. **Atq;** vt eadem alijs verbis enūciemus. cupiūt. timent. letantur et boni et mali: sed illi bene isti male: sicut hominib;. seu rā. seu perūsa voluntas ē. **Ipa** q; tristitia p qua stopya nichil in animo sapientis inueniri posse putauerūt. reperitur in bono: et maxime apud nros. **Nam** laudat apostolus corinthios q; otristati fuerint secūdū deum. **Sed** fortasse quis dixerit illis apostolū fuisse gratulatū q; otristati fuerūt penitendo: qualis tristitia nisi eoz q; peccauerūt esse nō potest. **Tra** enī dicit. **Videō** q; epistola illa et si ad hoīa vos otristavit: nūc vero gaudeo nō q; otristati estis: s; q; cōtristati estis ad penitentiam. **Contristati** enī

estis secundum deum: ut in nullo detrimen-
tum patiamini ex nobis. Que enim secun-
dum deum est tristitia: penitentiam in sa-
lute impetendam operatur: mundi au-
tem tristitia mortem operatur. Ecce enim
in diebus secundum deum tristiari: quan-
ta proficit in vobis industria. Ac per hoc
possunt stoici per suas peritias responde-
re ad hoc videlicet vtilem esse tristitiam ut
peccasse peniteat: in animo autem sapientis
ideo esse non posse. quia nec peccatum
in eum cadit cuius penitentiam tristitia nec
ullum aliud malum quod impetendo et sentien-
do fit tristis. Nam Alcibiades ferunt. si
me de nomine hominis memoria non
fallit. cum sibi huius videtur. socrate dis-
putante. et ei quod miser esset quomodo stul-
tus esset demonstrante. fleuisse. Hinc
ergo stulticia fuit causa etiam huius vti-
lis operis de qua tristitia: quod homo esse se
dolet quod esse non debet. Stoici autem non
stultum sed sapientem autem tristem esse non

posse. **Ca. ix.**

Utrum hiis philosophis quod ad
istam questionem de animi perturbationibus
ad hunc iam respondimus in nono hu-
ius operis libro: ostendentes eos non tam
de rebus quam de vobis cupidiores esse con-
tenciones quam veritatis. Apud nos autem
iuxta scripturas sanctas sanamque doctri-
nam civis sancte civitatis in huius vite
peregrinatione secundum deum ventus.
metuit. cupiuntque. dolent. gaudentque.
Et quod rectus est amor eorum: istas omnes
affectus rectas habent. Metuit penam eter-
nam. cupiunt vitam eternam: dolent in re
quod ipsi in semetipsis adhuc gemiscunt
ad operationem expectantes redemptionem
corporis sui gaudent in spe: quod sermo fiet
quod scriptus est. Absorpta est mors in vi-
ctoriam. Item metuit peccare. cupiunt
perseverare: dolent in peccatis. gaudent
in operibus bonis. Ut enim metuant pec-
care: audiunt. quoniam abundavit iniquitas.
refrigescet caritas multorum.

Ut cupiant perseverare audiunt quod scri-
ptum est. Qui perseveraverit usque in finem: hic
salvus erit. Ut doleant in peccatis: au-
diunt. si dixerimus quod peccatum non ha-
bemus nos ipsos seducimus et veritas
in nobis non est. Ut gaudeant in operibus
bonis: audiunt. hilarare daturus est diligens
deus. Item sicut se infirmitas eorum firmi-
tasque habuit. metuit temptari cupi-
unt temptari: dolent in temptationibus
gaudent in temptationibus. Ut enim me-
metuant temptari: audiunt. si quis pre-
occupatus fuerit in aliquo delicto. vos
quod spirituales estis instruente huiusmodi
in spiritu mansuetudinis. intendens te-
ipsum ne a te tempteris. Ut autem cupiant
temptari: audiunt quaedam virum forte tem-
ptationis dei dicentem. Proba me domi-
ne et tempta me: ut renes meos et cor
meum. Ut doleant in temptationibus: vi-
dent petrum fletum. Ut gaudeant in
temptationibus: audiunt iacobum dicentem
Omne gaudium existimate fratres
mei: cum in temptationes varias incide-
ritis. Non solum autem propter se ipsos his
mouantur affectibus: verum etiam propter
eos quos liberari cupiunt. et ne pereant
metuunt. et dolent si pereant: et gaudent
si liberantur. Illi quippe optimus et fortis-
simum virum qui in suis infirmitatibus
glorietur. ut eum potissimum memore-
mus. quem in ecclesia christi ex gentibus
muenimus doctorem gentium in fide et
veritate qui et plus omnibus suis coapo-
stolis laboravit et pluribus epistolis
populos dei non eos tamen qui presentes
ab illo videbantur. verum etiam illos qui
futuri prouidebantur instruxit. illum inquit
virum ad letham christi doctum. ab illo
vinctum de illo. crucifixum cum illo. glo-
riosum in illo. in theatro huius mundi cui
spectaculum factus est angelis et ho-
minibus legitime magno agone certam
et palmam superne vocacionis in an-
teriora sectante. oculis fidei liberrime

spectant gaudere cum gaudentibus fle-
 re cum flentibus. foris habentem pugnas-
 intus timores. cupientem dissolui esse
 cum christo. desiderantem videre rationes ut ali-
 que fructum habeat et illis sic et in ceteris
 gentibus. emulantem corinthios. et ipsa
 emulacione metuente ne seducatur eorum
 mentes a castitate quam in christo est: magna
 tristitiam et continuu doloris cordis de
 israelitis habentem. quod ignorantes dei ius-
 titiam et suam volentes constituere
 iusticie dei non essent subiecti. nec solus
 dolor verum etiam luctum suum denuntiantem
 quibusdam qui ante peccauerunt non
 egerunt penitentiam super immundicia et
 fornicationibus suis: huius motus huius affe-
 ctus de amore boni et de sancta carita-
 te venientes si vicia vocanda sunt: sicut
 mus ut ea quere vicia sunt virtutes vo-
 centur. Sed cum recta ratione sequantur
 iste affectiones quando vbi oportet
 adhibentur: quod eas tunc morbos seu vicio-
 sas passiones audeat dicere. Quamobrem
 etiam dominus ipse in forma filii agere vitam
 dignatus humanam si nullum habens omni-
 no peccatum adhibuit eas vbi adhiben-
 das esse iudicavit. Neque enim in quo ve-
 rum erat hominis corpus et verus ho-
 minis animus: falsus erat humanus
 affectus. Cum ergo eius in euangelio
 ista referuntur quod super duricia cordis iude-
 orum cum ira contristatus sit. quod dixerit
 gaudeo propter vos ut credatis. quod la-
 zarum suscitaturus etiam lacrimas fude-
 rit. quod concupiuerit cum discipulis suis
 manducare pascha. quod propter quate pas-
 sione tristis fuerit anima eius: non fal-
 so vti que referuntur. Verum ille huius
 motus certe dispensacionis gratia. ita
 cum voluit suscepit animo humano: ut
 cum voluit factus est homo. Proinde
 quod fatendum est. etiam cum rectas et secundum
 deum habemus has affectiones. huius vite
 sunt non illius quam futuram speramus: et
 sepe illis etiam inuiti cedimus. Itaque

aliquando quamvis non culpabili cupidi-
 tate sed laudabili caritate moueamur.
 etiam dum nolimus flemus. Habemus
 ergo eas ex humane condicōnis in-
 firmitate. Non autem ita dominus ihesus:
 cuius et infirmitas fuit ex parte. Sed
 dum vite huius infirmitatem gerimus
 si eas omnino nullas habeamus: tunc
 potius non recte vivimus. Vitupabat
 enim et detestabatur apostolus quosdam
 quos etiam esse dixit sine affectione
 Culpavit etiam illos sacer psalmus: de
 quibus ait. Sustinui qui simul et trista-
 retur et non fuit. Nam omnino non dole-
 dum sumus in hoc loco miserie. perfecto
 sicut quodam etiam apud seculi huius lite-
 ratos sensit et dixit. non sine magis mer-
 cede contingit immunitatis in animo:
 stuporis in corpore. Quocirca illa que
 apathia grece dicitur. que si latere pos-
 sit impassibilitas diceretur. si ita intel-
 ligenda est. in animo quippe non in cor-
 pore accipitur. ut sine huius affectio-
 nibus vivatur. que contra rationem acci-
 dunt mentemque perturbant: bona pla-
 ne et maxime optanda est: sed nec ipsa hu-
 ius est vite. Non enim qualicumque hominum
 vox est sed maxime piorum multumque iusto-
 rum atque sanctorum: si dixerimus quia
 peccatum non habemus. nos ipsos sedu-
 amus et veritas in nobis non est. Tunc ita-
 que apathia ista erit: quando peccatum in
 homine nullum erit. Nunc vero satis te-
 ne vivitur sine crimine. Sine peccato
 autem qui se vivere existimat. non id agit
 ut peccatum non habeat sed ut veniam non
 accipiat. Porro si apathia illa dicen-
 da est cum animus duntaxat non potest ullus
 affectus: quis hunc stuporem non omnibus
 vicis iudicet esse peioris. Potest er-
 go non absurde dici perfectam virtutem
 sine stimulo timoris et sine ulla tristitia
 a futura. Non ibi autem futuram amorem
 gaudiumque quis dixerit: nisi omnimodo
 a veritate seclusus. Si autem apathia

illa est. vbi nec metus ullus extēret
nec angit dolor: aūfanda ē in hac vi-
ta. si recte hoc ē scdm deū viuere vo-
lumus. In illa vero beata q̄ sempiter-
na p̄mittit: plane sperāda est. **T**imor
nāq; ille de quo dicit aplūs iohānes.
timor non ē in caritate s; p̄fecta caritas
foras mittit timorē. q; timor penā ha-
bet. q̄ aut timet nō est p̄fectus i caritas
te. nō est eius generis timor cuius il-
le quo timebat aplūs paulus ne co-
rinthij serpētia seducerent astuna.
hūc enī timorē nō hab; nisi caritas: s;
illius generis ē timor qui nō est i car-
itate: de quo t̄p̄e aplūs ait. **N**ō enī
accepistis sp̄m futūris iterū in timo-
re. **T**imor vero ille castus p̄manēs in
seculū seculi si erit et in futuro seculo.
nā quo alio mō p̄t intelligi p̄manē in
seculū seculi. nō est timor exterrēns a
malo qd accidē potest: s; tenēs in bo-
no qd amitti nō potest. **V**bi enī boni
adepti amor immutabilis ē: p̄fecto
si dici potest. mali cauendi timor secu-
rus est. **T**imoris quippe casti noīe ea
volūtas significata ē. qua nos neces-
se erit nolle peccare: q; nō sollicitudīe
infirmittatis ne forte peccemus. s; tran-
quillitate caritatis cauē peccatū. **A**ut
si nullius omnino generis timor esse
poterit in illa certissima securitate pe-
titorū felicitūq; gaudiorū. sic est dictū
timor dñi castus p̄manens i seculū se-
culi: quēadmodū dictū est patientia
pauperū nō p̄bit in eternū. **R**e; enī
eterna erit ip̄a patientia q̄ necessaria
nō est nisi vbi tolerāda sūt mala: sed
eternū erit quo per patientiā pueniē.
Ita fortasse timor castus in seculū secu-
li dictus ē p̄manere: q; id p̄manebit
quo timor ip̄e p̄ducit. **Q**ue cū ita sint.
qm̄ recta vita ducenda ē. qua pueni-
endū sit ad beatā: om̄s affectus istos
vita recta rectos hab; p̄uersa p̄uer-
sos. **B**eata vero eadēq; eterna amorē
habebit et gaudiū. nō solū rectū verū

etiā tam certum: timorē aut ac dolorē
nullū. **S**ñ iā apparet v̄tūq; quales
esse debeāt in hac p̄grinacone ciues
ciuitatis dei. viuētes scdm sp̄itū non
scdm carnē. hoc ē scdm deum nō scdm
hōiem: et quales in illa quo tendunt
immortalitate futuri sint. **C**iuitas po-
ro id ē societas impiorū nō scdm deū
s; scdm hōiem viuentiū. et in ip̄o cultu
falle contēptūq; vere diuinitatis do-
ctrinas hōim demonūue sectānū. his
affectibus prauis tanq̄ morbis a p̄-
turbacōib; quatit. **E**t si quos ciues
hab; q̄ moderari talib; motib; q̄ eos
quali tempore videātur. sic impieta-
te supbi et elati sūt: ut hoc ip̄o sint in
in eius maiores timores: quo mino: et
dolores. **E**t si nōnulli tanto immo-
re quanto rariore vanitate hoc in se-
ip̄is adamauerint ut nullo p̄fisi eri-
gantur et excitent: nullo flectantur
atq; in d̄m̄entur affectu: hūamitatē to-
tam potius amittūt. q̄ vram asse-
quātur tranquillitatē. **N**ō enī quia du-
rum aliquid ideo rectū: aut q; stupi-
dum est: ideo sanū. **Ca. x.**

Sed verū p̄mus homo vel primi
homines (duorū erat quippe cō-
iugū) habebāt istos affectos in cor-
pore animali ante peccatum quales in
corpore spiritali non habebimus om̄i
purgato finitoq; peccato non imme-
rito queritur. **S**i enī habebant: quo-
modo erant beati in illo memorabili
beatitudinis loco id ē paradiso. **Q**uis
tandem absolute dici beatus potest:
qui timore afficitur vel dolore. **Q**uid autē
timē aut dolere poterāt illi hōies i tā-
torū tanta affluentia bonorū. vbi nec
mor̄s metuebat. nec vlla corp̄is mala
valitudo: nec aberat queq; bona bo-
na volūtas adipisceretur. nec merat
qd carnē animūue hōis feliciter viuē-
tis offenderet. **A**mor erat imp̄turba-
tus i deum atq; inter se coniugū fida
et sincera societate viuentiū. ex hoc

amore grande gaudiū. nō desistente quod amabatur ad fruendum: erat deuitacō tranquilla peccati: qua manente. nullū omnino aliunde malū qđ contristaret irruerat. **A**n forte cupiebant p̄hibitū lignū ad uiscendū cōtingerē sed mori metuebāt ac per hoc et cupiditas. et metus iā tunc illos homines etiā i illo p̄turbabat loco. **A**bsit ut hoc existimemus fuisse: vbi nullū erat omnino peccatū. **N**eque enī nullū peccatū est. ea que lex dei p̄hibet concupiscere: atq; ab hīs abstīnē timore pene non amorē iusticie. **A**bsit inquā ut ante omē peccatū iam ibi fuerit tale peccatū: ut hoc de ligno admitterēt quod de muliere dñs ait. **S**i quis viderit mulierē ad concupiscendū eam: iam mechatus est eam in cor: de suo. **Q**uā igitur felices erant p̄mi hoīes et nullis agitabātur p̄turbacōmb; amozū. nullis cozpozū ledebātur in cōmodis: tā felix vniuersa societas esset hūana. si nec illi malū quod etiā in posteris traicerēt. nec quisq; ex eorum stirpe iniquitatē dmitteret que dāna cōnē reciper: atq; ista p̄manente felicitate. donec per illā benedictōnē qua dictū est crescite et multiplicamini. p̄destinatorū sanctorū numerus cōpletur. alia maior daretur q̄ beatus simis angelis data est: vbi iā esset certa securitas peccatorū. neminēq; moriturū: et talis esset vita sanctorū post nullū labors doloris et mortis expimentū: q̄lis erit post hec oīa in in corrupcōe corporū. reddita resurrectōne mortuorū. **¶ Ca. xi.**

Sed quia deus cuncta p̄sciuit. et ideo qđ hominē peccaturū ignorare nō potuit secūdū id qđ p̄sciuit atq; disposuit ciuitatem sanctā eā debemus asserere: nō scđm illud quod in n̄ram cōgmicōnē vel religionē puenire nō potuit: quia i dei disposicōe nō fuit. **N**e-

q; enī homo peccato suo diuinū potuit perturbare consiliū quasi deū quod statuerat mutare compulerit. cum deus p̄sciendo vtrūq; p̄uenerit: id est. et homo quem bonum ip̄e creauit. qđ malus esset futurus: et quid boni etiā sic de illo esset ip̄e factururus. **D**eus enī et si dicitur statuta mutare. vnde tropica locucōne in scripturis etiam penituisse legitur deum. iuxta id dicitur qđ homo sperauerat vel naturalū causarū ordo gestabat: non iuxta id quod se omnipotens facturum esse p̄scuerat. **F**ecit itaq; deus sicut scriptū est hoīez rectum: ac per hoc voluntatis bone. **N**on enim rectus esset: bonam nō habens voluntatē. **B**ona igitur voluntas opus est dei: cum ea quippe ab illo factus est homo. **M**ala vero voluntas prima quomodo omnia opera mala precessit in homine: defectus potius fuit quidam ab opere dei ad sua opera qđ opus ullum. **E**t ideo mala opera qđ scđm se non scđm deum. ut eoz operū tanquā fructū maloz voluntas ip̄a esset velut arbor mala: aut ip̄e homo inquantū male voluntatis. **P**orro mala voluntas quāuis nō sit scđm naturam sed contra naturā. quia viciū est: tamen eius nature est cuius est viciū: quod nisi in natura nō potest esse: s; in ea quā creauit ex nichilo. nō quā genuit creator de semetip̄o: sicut genuit verbū per qđ facta sunt oīa. **Q**uia et si de terre puluere deus finxit hoīez: eadē terra omīsq; terrena materies omnino de nichilo est: animamq; de nichilo factā dedit cozpozū cum factus est homo. **S**iq; adeo autē mala vincuntur a bonis ut quāuis simantur esse ad demonstrandū qđ possit et ip̄is bene vti iusticia providentissima creatoris: bona tamen sine malis esse possunt. sicut deus ip̄e verus et sumus. sic oīs sup istū caliginosū aerē celestis

inuisibilis visibilisq; creatura: mala vero sine bonis esse non possunt. quoniam nature in quibus sunt inquantum nature sunt. utiq; bone sunt. **D**etrabitur porro malus. non aliqua natura que accesserat. vel vlla eius parte sublata: sed ea que viciata ac deprauata fuerat sanata atq; correcta. **A**rbitrium igitur voluntatis tunc est vere liberum: cum vicijs peccatisq; non seruit. **T**ale datum est a deo: quod amissum proprio vicio. nisi a quo dari potuit reddi non potest. **V**nde veritas dicit. **S**i vos filius liberaverit: tunc veri liberi eritis. **I**d ipsum est autem ac si diceret. **S**i vos filius saluos fecerit: tunc vere salui eritis. **I**nde quippe liberator: vnde saluator. **V**ivebat itaq; homo secundum deum in paradiso. et corporali et spiritali. **N**eq; enim erat paradisius corporalis propter corporis bona: et propter mentis non erat spiritalis. **A**ut vero erat spiritalis. quo per interiores: et non erat corporalis quo per exteriores sensus homo frueretur. **E**rat plane utriusq; propter utriusq;. **P**ostea vero quod superbo ille angelus ac per hoc invidus. per eandem superbiam a deo ad seipsum conuersus. et quod claudius tyrannico fastu gaudebat subditis quod esse subditus eligens. de spiritali paradiso cecidit. de cuius lapsu sociorum eius quod ex angelis dei angelus eius effectus sunt. in libris vndecimo et duodecimo huius operis satis quantum potui disputavi. male suada versutia in hominis sensum serpere affectans cui utriusq; stanti quomodo ipse ceciderat inuidebat: colubrum in paradiso corporali. vbi cum duobus illis hominibus masculino et femina animalia etiam terrestria cetera subdita et innoxia versabantur. animal scilicet lubricum et tortuosum amfractibus mobile. operi suo congruum per quem loqueretur elegit: eoq; per angelicam presentiam presentemq; naturam spi-

ritali nequicia sibi subiecto et tanquam instrumento abutens fallacia sermocinatus est femine a parte scilicet inferiore illius humane copule incipiens. ut gradatim perueniret ad totum: non existimans virum facile credulum. nec errando posse decipi: sed dum alieno cedit errori. **S**icut enim aaron erranti populo ad ydolum fabricandum non consentit inductus sed cessit obstrictus. nec salomonem credibile est errore putasse ydolis esse seruiendum sed blademis femineis ad illa sacrilegia fuisse compulsu: ita credendum est illum virum sue femine vni vnum hominem homini. coniugem coniugi ad dei legem transgrediendam. non tanquam verum loquenti credidisse seductu: sed sociali necessitudine paruisse. **N**on enim frustra dixit apostolus. sed ad adam non est seductus. mulier autem seducta est: nisi quia illa quod ei serpens locutus est tanquam verum esse accepit: ille autem ab vnico non fuit consortio dirimi nec in comunione peccati. **N**ec ideo minus reus: si sciens prudensq; peccauit. **V**nde et apostolus non ait non peccauit: sed non est seductus. **N**am utriusq; ipsum ostendit vbi dicit. per vnum hominem peccatus intrauit in mundum: et paulo post aptius in similitudine inquit peccatorum ad eum. **H**os autem seductos intelligi voluit: qui id quod faciunt non putant esse peccatum. **I**lle autem sciuit. **A**lioquin quomodo verum erit. adam non est seductus. **S**ed in expertus diuine seueritatis. in eo falli potuit ut verum male crederet esse commissum. **A**c per hoc in eo quidem quo mulier seducta est non est ille seductus. sed eum fefellit: quomodo fuerat iudicandum. quod erat dicturus. mulier quam dedisti michi. ipsa michi dedit et manducaui. **Q**uid ergo pluribus. **E**t si credendo non sunt abo decepti. peccato tamen abo capti sunt et diaboli laqueis implicati.

Quē vero mouet cur alijs peccatis sic natura nō mutetur humana. quēa dmodū illa duoz primo rū hominū p̄uarica cōne mutata est. ut tante corrupcōm quantū videmus atq; sentimus. et per hāc subiaceret. et mortu. ac tot et tantis tanquā inter se contrarijs p̄urbaretur et fluctuaret afflictibz. qualis i paradiso ante peccatū licet in corpore animali esset. vtiq; nō fuit: si quis hoc mouetur. ut dixi nō ideo debet existimare leue ac paruuz fuisse illud cōmissum. quia in esca factum est: non quidē mala nec noxia nisi quia p̄hibita. Neq; enim queq; mali deus in illo tante felicitatis loco crearet atq; plantaret. Sed obediētia cōmendata est in p̄cepto que virtus i creatura racōnali mater quodā modo est omnū custosq; virtutū: qñs quidē ita facta est. ut ei subdituz esse sit vtile: p̄micosū autē suam nō eius a quo creata ē facere volūtātē. Hoc itaq; de vno cibi genere nō edendo. vbi aliorū tanta copia subiacebat. tā leue p̄ceptū ad obseruanduz. tam breue ad memoriā retinendū vbi p̄sertim nondū voluntati cupiditas resistebat. quod de pena trasgressio nis postea subsecutū est: tanto maiore iniusticia violatū est quanto facili ore posset obseruātia custodi. **¶**

In occulto autē mali **¶** Ca. xiiii. esse ceperūt: ut in aptam inobediētia laberetur. Non enim ad malum opus pueniretur: nisi p̄cessisset volūtās mala. Porro male voluntatis iniciū: qd potuit esse nisi superbia. Inicūz enim omnis peccati superbia est. Quid ē autē superbia: nisi puerse celsitudinis appetitus. Deruersa enī est celsitudo. deserto eo cui debet animus in hēre p̄ncipio: sibi quodāmodo fieri atq; esse p̄ncipiū. Hoc fit cū sibi nimis placet. Sibi vero ita placet: cū ab illo bo

no immutabili deficit quod ei magis placere debuit q̄ ip̄e sibi. Spontaneus est autē iste defectus. quomā si voluntas in amore superioris immutabilis boni a quo illustrabatur ut videret. et accendebatur. ut amaret. stabilis p̄maneret: nō inde ad sibi placēdum auerteretur. et ex hoc tenebresceret. et frigeretur: ut vel illa crederet verum dixisse serpentē. vel ille dei mandato p̄poneret vxoris voluntatē: putaretq; se venialiter trasgressorez esse p̄cepti: si vite sue sociam nō desereret etiam in societate peccati. Non ergo malum opus factum est. id est illa trasgressio. ut cibo p̄hibito vicerentur: nisi ab eis qui iam mali erant. Neq; enim fieret ille fructus malus nisi ab arborē mala. **¶** Ut autē esset arbor mala contra naturam factū est: qz nisi vico voluntatis quod contra naturam est non vtiq; fieret. Sed vico deprauari: nisi ex nichilo facta natura non posset. Ac per hoc ut natura sit: ex eo habet q̄ a deo facta ē. **¶** Ut autē ab eo quod ē deficiat: ex hoc q̄ de nichilo facta est. Nec sic deficit homo ut omnino nichil esset: sed ut inclinatus ad seipm minus esset q̄ erat cū ei qui sume est in hērebat. Relicto itaq; deo esse in semetip̄o hoc ē sibi placere nō iam nichil esse est: sed nichilo p̄p̄quare. **¶** Unde sup̄bi scdm scripturas sanctas alio nomine appellantur sibi placentes. Bonum est enim sursum habere cor: nō tamē ad seipm quod est superbie: sed ad deū quod obediētie: que nisi huiliū non potest esse. **¶** Est igitur aliquid humilitatis miro modo quod sursum faciat cor: et est aliquid elacōis quod deorsū faciat cor. **¶** Hoc quidē quasi contrariū videtur ut elatio sit deorsū: et humilitas sursum. **¶** S; pia humilitas facit subditū superiori. Nichil est autē superius deo: et ideo

exaltat hūilitas q̄ facit subditū deo.
Elacō aut̄ que in vicio ē eo ip̄o respu-
it subiectōnē. et cadit ab illo quo nō
ē quicq̄ superius. et ex hoc erit inferius:
et fit qd̄ scriptū ē deiecasti eos dū extol-
lerēt. Nō enī ait cū elati fuissent. ut p̄-
us extollerēt. et postea dicerēt. s̄ cū
extollerēt. tūc deiecti sūt. Ip̄m q̄ppe ex-
tollī iā deici ē. Quā p̄pter q̄ nūc in ciuita-
te dei. et ciuitati dei in hoc p̄gnāti secu-
lo maxie cōmēdat hūilitas. et in ei⁹
rege qui est xp̄us maxime p̄dicatur.
contrariūq̄ huic virtuti elacōnis vi-
cū in eius aduersario qui ē diabolus
maxime dñari sacris literis edocet:
p̄fecto ista est magna differētia qua
ciuitas vñ loquimur vtraq̄ discernit:
vna salicet societas pioꝝ hōim. alia
impioꝝ. singula queq̄ cū angelis ad
se p̄tētib⁹. in quib⁹ p̄cessit hac amor
dei. hac amor sui. Manifesto ergo as-
perioq̄ p̄ccō vbi factū est qd̄ deus fi-
eri p̄hibuerat. diabolus hōieꝝ nō ce-
pisset. nisi tā ille sibi placere cepisset.
Dñe enim et delectauit qd̄ dictū est:
eritis sicut dii. Qd̄ melius esse possent
sūmo veroq̄ principio coherēdo per
obedientiaꝝ: nō suū sibi existēdo p̄-
cipū per supbiā. Diī enī creati nō sua
veritate. s̄ dei veri participacōne sunt
diī. Plus aut̄ appetendo minus ē: qui
dum sibi sufficere delegit: ab illo qui
ei viuē sufficit. defectit. Illud itaq̄ ma-
lū quo cū sibi homo placet tanq̄ et ip̄e
fit lumē auertitur ab eo lumē. quod
ei si placeat et ip̄e fit lumen: illud in q̄
malum p̄cessit in abdito: ut sequerēt
hoc malū quod p̄petratū est in aperto.
Verū est enī qd̄ scriptū ē. Ante ruina-
nam exaltatur cor: et ante gloriā hūi-
liatur. Illa p̄sus ruina que fit in occulto
p̄cedit ruina que fit in manifesto:
dum illa ruina esse nō putatur. Quis
emm exaltacōnē ruina putat: cū iā
ibi sit defectus. q̄ ē relictus excelsus.
Quis aut̄ ruina esse nō videat: quādo

fit mandati euidēs atq̄ indubitata
transgressio. Propter hoc deus illud
p̄hibuit: qd̄ cū esset admissus nulla de-
fendi posset imaginacōne iusticie. Et
audeo dicere. supbis esse vtile cade-
re in aliquod aptū manifestūq̄ p̄cca-
tū. vnde sibi displiceant: qui iam sibi
placendo ceciderāt. Salubrius enī
p̄trus sibi displicuit quādo fleuit: q̄
sibi placuit quādo p̄supsit. Hoc di-
cit et sacer psalmus. Imple facies eo-
rum ignomia. et querent nomen tuum
dñe: id est ut tu eis placeās. querent-
tib⁹ nomē tuū qui sibi placuerāt que-
rendo suum. ¶ **Ca. xiiij.**

Sed est prior dñabiliorq̄ sup-
bia. qua etiam in peccatis mani-
festis suffugiū excusacōnis inquiri-
sicut illi p̄mi hōies. quoz̄ et illa dixit
serpens seduxit me et māducaui: et ille
dixit mulier quā dedisti mecū hec me-
chi dedit a ligno et edī. Nusq̄ hic sa-
nat peticō vemic: nusq̄ imploꝝacō me-
dicine. Nā licet isti nō sicut cam qd̄ omi-
serūt negēt: adhuc tñ supbia in aliud
q̄rit referre qd̄ p̄perā fecit supbia mu-
lieris in supbiā viri in mulierē.
S; accusacō potius q̄ excusacō vera
est: vbi mādati diuini ē apta trāsgres-
sio. Neq̄ enī hoc p̄ptēa nō fecerūt q̄
id mulier supbiā suadente. vir mulierē
impartiēte dimisit: q̄i quicq̄ deo cui vl-
crederet vel cedetur anponēdū fuit.

Quia ergo ¶ **Ca. xv.**
contēptus est deus iubens qui
creauerat. qui ad suam imaginē fe-
cerat. q̄ ceteris aīalib⁹ ip̄osuerat. q̄ in
paradiso stituerat. q̄ rerū oīm copiā sa-
luisq̄ p̄stiterat. q̄ p̄ceptis nec pluri-
bus nec gradib⁹ nec difficilib⁹ one-
rauerat. s̄ vno breuissimo atq̄ leuissi-
mo ad obediētiē salutariē admicu-
lauerat. q̄ eā creaturā. cui libera fuit
expediēt se eē dñm cōmouebat iusta
dñacō s̄secuta ē talisq̄ dñacō ut hō
q̄ custodiēdo mādatū futurus fuerat.

etiā carne spiritalis. fieret etiā mente carnalis: et qui sua supbia sibi placuerat. dei iusticia sibi donaretur: nec sic ut in sua esset omnimodis potestate. sed a seipso quod dissentiens. sub illo cui peccando consensit. per libertate quā concupuit durā miserāque ageret seruitutem: mortuus spiritu volens. et corpe mortuus inuiti: desertor eterne vite. etiā eterna nisi gratia liberet morte dānatus. Quisquis huiusmodi dānacōnez vel nimia vel iniustā putat: mētri pfecto nescit quāta fuerit iniquitas in peccando: vbitanta erat nō peccandi facilitas. Sicut enī abrahe non immerito magna obediētia p̄dicatur. quia ut occideret filium res difficilima est imperata: ita in paradiso tanto maior inobediētia fuit. quanto id quod p̄ceptū est nullius difficultatis fuit. Et sicut obediētia scđi hōmīs eo p̄dicabilior quo factus ē obediens usque ad mortē: ita inobediētia primi hōmīs eo detestabilior quo factus inobediens usque ad mortē. Sibi enī magna est inobediētie pena p̄posita. et res a creatore facilis impata: quāsiā satis explicet quantū malū sit nō obedire in re facili: et tante potestatis imperio et tāto terrentis supplicō. Deinde ut breuiter dicatur in illius peccati pena. quid inobediētie: nisi inobediētia retributa est. Nam que homini est alia miseria nisi aduersus eum ipm inobediētia eius ipius: ut quomā noluit quod potuit. quod nō potest velit. In paradiso enim etiam si nō omnia poterat ante peccatū. quicquid tñ nō poterat nō volebat: et ideo poterat omnia que volebat. Nunc vero sicut in eius stirpe cognoscamus. et diuina scriptura testatur: homo vanitati similis factus est. Quis enī enumerat quā multa que nō potest velit: dū libi ipse id est volutati eius. ipse animus eius. et eo

inferior caro eius nō obtemperat. Tpo namque inuito et animus plerūque turbatur. et caro dolet et veterascit et moritur et quicquid aliud patimur quod nō pateremur inuiti: si voluntati nostre nra natura omnimō atque ex omnibus partibus obediret. At enī aliquid caro patitur: quo seruire nō simtur. Quid interest unde: dum tamē per iusticiam dñantis dei cui subditi seruire nolumus caro nra nobis que subdita fuerat nō seruiendo molesta sit. quāuis nos deo nō seruiendo molesti nobis poterimus esse non illi. Neque enim sic ille nro ut nos seruire corpis indigemus: et ideo nra est quod recipimus. nō illius pena quod fecimus. Dolores porro qui dicuntur carnis. anime sūt in carne et ex carne. Quid enim caro per seipam sine anima. vel dolet vel concupiscit. Sed quod caro concupiscere dicitur vel dolere: aut ipse homo ē sicut disseruimus. aut aliquid animi quod carnis afficit passio vel aspera. ut faciat dolorem. vel leuis ut voluptatē. Sed dolor carnis tantūmodo offensio ē aie ex carne et quedā ab eius passiōe dissensio sicut animi dolor quod tristitia nūcupatur. dissensio ē ab his rebus que in nobis nolentibus acciderunt. Sed tristitia plerūque p̄cedit metus: qui et ipse in anima est non in carne. Dolore aut carnis nō p̄cedit ullus quasi metus carnis. qui ante dolore in carne sentiat. Voluptatē vero p̄cedit appetitus quidā quod sentitur in carne quasi cupiditas eius sicut fames et sitis. et ea que in genitalibus vfitatibus libido noīatur: cū hoc sit generale vocabulū omnis cupiditatis. Nam ipsam irā nichil aliud esse quod vlciscendi libidinem veteres diffinierunt quāuis nonnunquam homo vbi vindictē nullus est sensus. etiā rebus in animis irascatur. et male scribentē stilū collidat. et calamū frangat iratus. Verū

et ista licet irracōnabilior quedā tñ
vlescendi libido est: et nescio qua ut
ita dixerim quasi vmbra retribucōis:
ut qui mala faciūt. mala patiūtur. Est
igitur libido vlescendi. que ira dici-
tur: est libido habendi pecuniā. q̄ aua-
ritia: est libido quomodo cūq; vince-
di. q̄ puicacia: est libido gloriādi. que
iactātia nūcupat. Sūt multe varie-
q; libidines. quarū nōnullē habēt etiā
vocabula ppria: quedā vco nō habēt.
Quis enī facile dixerit. quid vocetur
libido dñandi? Quā tñ plurimū va-
lere in tirānorū animis etiā ciuilia bel-
la testātur. ¶ Ca. xvi.

Quoniam igitur sint multarū libidi-
nes rerū. tñ cū libido dicit̄ neq;
cuiusq; rei libido sic additur: nō fere
assolet animo occurrē. nisi illa q̄ ob-
scene partes corpis excitāt. Nec autē
sibi non solū totū corpus. nec solū ex-
trīnsecus verū etiā intrīnsecus vñdi-
cat totūq; omouet hōiem animi simul
affectu cū carnis appetitu. cōiūcto atq;
pmixto. ut ea voluptas sequat̄ qua
maior ī corpis voluptatib; nulla est:
ita ut momēto ipso t̄pis quo ad eius
puenitur extrēmū. pene omēs acies
et q̄si vigilia cogitacōnis obruatur.
Quis autē amicus sapiētie sanctorūq;
gaudiorū. cōiugalē agrēs vitā. s; sic
apls monuit scēs suū vas possidē in
sanctificacōe q̄ honore nō ī morbo deside-
rii sic q̄ gētes q̄ ignorāt deū. nō mallet
si poss; sine hac libidine filios p̄creare:
ut etiā ī hoc serēde plis officio sic ei9
mentī ea q̄ ad hoc opus creata sunt
quēadmo dū cetera suisq; operibus
distributa mēbra fuerēt: nutu volūtā-
tis acta. nō estu libidinis incitata: S;
neq; ipi amatores huius voluptatis
siue ad cōcubitus cōiugales. siue ad
immūdicias flagicōz cū voluerint
cōmouētur: s; aliquñ motus ille impo-
rtunus ē poscente nullo. aliquādo autē
destituit imbi antē: et cū in animo con-

cupiscentia ferueat. friget in corpore:
atq; ita mirū in modū nō solū gene-
randi volūtati. verū etiā lasciuēdi li-
bidini libido nō seruit: et cū tota ple-
rūq; menti cohibenti aduersetur non
nunq; et aduersus seipam diuidetur:
cōmotoq; animo in cōmouēdo corpe
seipā nō sequitur. ¶ Ca. xvii.

Merito huius libidinis maxime
pudet: merito et ipamēbra que
suo quodā ut ita dixerim iure nō omi-
modo ad arbitriū nr̄m mouet. aut nō
mouet. pudenda dicūtur: qd̄ ante pec-
catū hōis nō fuerūt. Nā sicut scriptū ē
nudi erant. et nō cōfundebātur. non q̄
eis sua nuditas esset incognita: s; tur-
pis nuditas nō dū erat. q̄ nō dū li-
bido membra illa p̄ter arbitriū omo-
uebat: nō dū ad hōis imobediētā re-
darguēdā sua imobediētā caro quod
āmō testimoniu; p̄hibebat. Neq; enī
ceci creati erant ut imperitiū vulgus
opinatur: qñ quidē et ille vidit aia-
lia quib; nomia imposuit: et de illa le-
gitur. vidit mulier quia bonū lignū
in escā. et q̄ placet oculis ad vidēdū.
Patebāt ergo oculi eoz: sed ad hoc
nō erāt apti hoc ē nō attēti. ut cognof-
cerēt qd̄ eis in dūmēto ḡtie p̄staret:
qñ mēbra eoz volūtati r̄ pugnaē ncl-
ciebāt. Quā ḡtia remota. ut pena reci-
proca imobediētā p̄lecteret: extitit in
motu corpis q̄ daz impudēs nouitas.
vñ esset indecens nuditas: et fecit at-
tentos rediditq; confusos. Vñc est
q̄ postea q̄ mandatū dei aperta tras-
gressione violarūt: scriptū est de illis
Et aperti sunt oculi amboz et agno-
uerunt quia nudi erant. et confuerūt
folia ficī et fecerūt sibi campestria. A-
perti sunt inquit oculi amboz. non ad
videndū nā et antea videbant: sed
ad discernēdū inter bonū quod ami-
serant. et malū in quo ceciderāt. Vñ
et ipm lignum eo q̄ istam faceret di-
noscentiā si ad vlescendū cōtra vritūm

rangeretur ex ea re nomē accepit: ut appellaretur lignū sciendi boni et mali. Expta enī morbi molestia: euidentior fit etiā iocunditas sanitatis. Cognouerūt ergo q̄ nudi erāt: nudati scilicet ea gratia qua fiebat ut nuditas corpis nulla eos lege peccati mēti eorū repugnate ofundēt. Hoc itaq; cognouerūt qd̄ felicius ignorarēt: si deo credētes et obediētes nō cōmitterēt qd̄ eos coegeret expiri infidelitas et inobediētia quid noceret. Promde ofusi inobediētia carnis sue tāq̄ teste penā inobediētie sue. consuerūt folia fieri: et fecerūt sibi cāpestria. id est succinctoria genitaliū. Nā quidē inter p̄tes succinctoria posuerūt. Porro autē campestria latinū quidē verbū est: sed ex eo dictū q̄ iuuenes qui nudi exercebātur in campo pudēda opiebant. Unde qui ita succincti sūt campestratos vulgus appellat. Qd̄ itaq; aduersus dānatā culpā inobediētie voluntatē libido inobediēter mouebat: verecundia pudenter tegebat. Ex hoc omēs gētes quomā ab illa stirpe p̄creati sūt. usq; a deo tenent insitū pudenda velare: ut quidā barbari illas corpis partes nec in balneis nudas habeant: s; cū eaz; tegimētis lauent. Per opacas q̄s in die solitudines. cū quidā nudi philosophētur vñ gignosophe nommātur: adhibēt tamen genitalib; tegmina. quib; per cetera membrozū carēt. ¶ Ca. xviii.

Quis vero qd̄ libidine tale peragitur nō soluz in quibusq; stupris vbi latebre ad subterfugienda hūana iudicia requirūtur. verū etiam in vsu scortozū q̄ terrena ciuitas licitā turpitudinē fecit. quāuis id agat̄ quod eius ciuitas nulla lex vindicat deuitat tñ publicū etiam p̄missa atq; impunita libido cōspectū: et verecundia naturali habent p̄uisuz lupanaria

ip̄a secretū: faciliusq; potuit impudicicie nō habere vincula p̄hibi cōmis. q̄ impudentia remouere latibula illius feditatis. Sed hanc etiā ip̄i turpes turpitudinē vocāt: cuius licet sint amatores: ostētatores esse nō audēt. Quid ocubitus cōiugalīs. q̄ scdm̄ matrimonialiū p̄cepta tabularū p̄creandoz; sit causa liberosū. Nonne et ip̄e quāq; sit licitus et honestus. remotuz ab arbitris cubile conquirat. Nōne omēs famulos atq; ip̄os etiā paramphos et quoscuq; ingredi quelib; necessitudo p̄miserit ante mittit foras. q̄ vel blandiri diuix cōiugi incipiat. Et qm̄ sic ait etiā quidā romani maximus auctor eloquiū omnia recta facta in luce se collocari volūt id est se appetunt sciri: hoc recte factum sic appetit sciri: ut tamē erubescat videri. Quis enī nescit ut filij pereētur quid inter se cōiuges agāt. qñ quidē ut id agat̄ tanta celebritate ducūtur vxores: et tamē cū agit̄ vñ filij nascant̄. nec ip̄i filij si qui inde iam nati sūt testes fieri p̄mittūtur. Sic enī hoc recte factum ad sui noticiā lucē appetit aior;: ut tñ refugiat oculoꝝ. Unde hoc. nisi quia sic geritur quod deceat ex natura: ut etiā qd̄ pudeat cōmittetur ex pena.

Hinc est q̄ et illi p̄bi. ¶ Ca. xix.

Philosophi qui veritatem p̄p̄ius accesserūt. iram atq; libidinem viciosas animi partes esse cōfessi sūt eo q̄ turpiter atq; inordinatē mouerētur ad ea etiā que sapiētia p̄petrari v̄tat: ac per hoc opus habē moderatricē mentez atq; racōz; quā partē amimitricā velut in arce quadā ad istas regēdas p̄hibent collocatā: ut illa imperante istis seruiētibus possit in homie iusticia ex omi animi parte fuari. Ne igit̄ partes quas et in homie sapiēte ac tēpante fatentur esse viciosas. ut eas ab hīs rebo ad quas iniuste mouētur. mens

ēpescēdo et cōhibendo refrenet ac
reuocet atq; ad ea pmittat que sapi-
entie lege cōcessa sūt. sicut irā ad ex-
ercendā iustā cōtercōnē. sicut libidi-
nē ad p̄pagāde plis officiū: hęc inq̄
partes ī paradiso ante p̄c̄m vico se nō
erant. Nō enī contra rectā volūtatez
ad aliquid mouebantur: vñ necesse
esset eas racōnis tanq̄ frenis regen-
tib; abstr̄mere. Nā qđ nūc ita mouē-
tur et ab eis qui tēp̄anter iuste et pie
viviūt. alias facilius. alias difficilius
tñ p̄hibendo et repugnādo modificā-
tur: non est vtiq; sanitas ex natura. s; h;
languor ex culpa. Qđ aut ire opa a-
liarūq; affectionū in quibusq; dictis
atq; factis nō sic abscondit verecun-
diā ut opa libidinis q̄ hūt genitalib;
mēbris quid cause est. nisi q; ī ceteris
mēbra corpis nō ip̄e affectōnes s; cū
eis consenserit volūtas mouet: que in
vsu eoz om̄ino dominātur. Nā quis
quis verbū emitit natus vel etiā quez
q̄ p̄cutit nō poss; hoc facē. nisi lingua
et manus iubente quo dāmō volūta-
te mouerētur: q̄ mēbra etiā cū ira nulla
est mouētur eadez volūtate. At vero
genitales corpis partes ita libido
suo iuri quo dāmō mācipant. ut mo-
uel nō valeāt si ip̄a defuerit: et nisi ip̄o
vel vltro vel excitata surrexerit. Hoc ē
qđ pudet. hoc est qđ intuentū oculos
erubescendo deuitat: magisq; fert hō
spectantū multitudinē. qñ iuste iras-
citur hōmī: q̄ vel vnius aspectū et qñ

Nuste miscetur vxori. ¶ Ca. xx.
Ocelli canini phi. hoc est amia
nō vidert. p̄ferētes ostra humanā ve-
recūdiā quid aliud q̄ caninā. hoc est
immundā impudentēq; seuentiā: ut
sc; qm̄ iustū est qđ fit ī vxore palā nō
pudeat id agere: nec in vico aut pla-
tea qualibet cōiugalē cōcubitū deui-
tare. Vicit tñ pudor naturalis opimi-
onē huius erroris. Nam et si p̄hibent

hoc aliquādo gloriabūdū fecisse dio-
genē. ita putantē sectā suā nobiliozē
futurā. si ī hominū memoria infigmoz
eius impudentia figeret: postea tñ a-
cimias fieri cessatū ē plusq; valuit pu-
dor: ut erubescerēt hoies hoib;. q̄ er-
ror ut hoies cambus esse similes affe-
ctarent. Unde et illū vel illos qui hoc
fecisse referūtur. potius arbitroz con-
cūbentūz motus dedisse oculis hōim
nescientium quid sub pallio gerere-
tur: q̄ humano p̄mente cōspectu po-
tuisse illā pagivolūtate. Ibi enī philo-
sophi nō erubescerent videri se velle
concūbere: vbi libido ip̄a erubesceret
furgere. Et nūc videmus adhuc esse
philosophos scimicos. Qui enim sunt:
qui nō solum amicitur pallio. verum
etiā clauam ferūt: nemo tamen corū
audet hoc facere. Quod si aliqui auli
essent: ut non dicā ietib; lapidantiū.
certe conspuētū salius obruerētur.
Pudet igit; huius libidinis hūanā
sine vlla dubitacōe naturā: et merito
pudet. In eius quippe inobediētia q̄
genitalia corpis membra solis suis
motib; subdidit. et potestati volunta-
tis erupuit satis ostēdit qđ sit hois
illius p̄me retributū inobediētie: qđ
in ea parte maxime oportuit apparē
qua generat ip̄a natura que illo pri-
mo et magno in deterius est mutata
peccato: a cuius nexu nullus eruitur:
nisi id quod cū om̄es in vno essent. in
cōmunē perniciē p̄petratū est. et de v̄m
dicatū iusticia: dei gratia in singulis
expietur. ¶ Ca. xxi.

Habit itaq; ut credamus illos cō-
iuges ī paradiso cōstitutos p̄r
hāc libidmē de qua erubescendo eaz-
dem membra texerūt. impleturos fu-
isse. quod ī sua benedictōne deus di-
xit. Crescite et multiplicamini: et reple-
te terram. Post peccatum quippe orta
est hęc libido: post peccatū eā natura

nō impudēs. amissa potestate cui cor-
pus ex omī pte fūiebat. sensit. atēdit
erubuit. operuit. Illa vero benedictō
nuptiarū ut cōiugati crescerēt et mul-
tiplicarent et implerēt terrā. quāuis
et in delinquentib; māserit: tamē ante-
q̄ delinquerēt data est ut cognosce-
rent p̄reacōnē filioꝝ ad gloriā cō-
nubij. nō ad penā p̄tinere peccati. **S;**
nūc hoies profecto illius que in pa-
radiso fuit felicitatis ignari. nisi p̄ hoc
q̄d expti sunt id est p̄ libidīnē de qua
videmus etiā ip̄am honestatē erubescere
nuptiarū. nō potuisse gigni filios
opinātur. Alij scripturas diuinas vbi
legitur post peccati puduisse nudita-
tis et pudēda esse contacta p̄fus nō
accipiētes s; infideliter irridētēs: alij
vero quāuis eas accipiant et honoret.
illud tamē q̄d dictū est crescete et mul-
tiplicamini. nō scdm carnalē fecundita-
tē volunt intelligi. quia scdm animā
legitur tale aliquid dictū. multiplica-
bis me in anima mea in virtute vti id
quod i genesi seq̄tur. et implete terrā
et dñamini eius. terrā intelligāt car-
nē quā p̄sentia sua implet aīa eiusq;
maxie dñatur cū in virtute multiplica-
tur. Carnales aut fetus sine libidine
que post peccm exorta. inspecta. cōfu-
sa. velata est. nec tūc potuisse nasci. sic
neq; nūc possunt. nec in paradiso futu-
ros fuisse: sed foris sicut et factus est.
Nam postea q̄ inde dimissi sūt ad gi-
gnēdos filios coierūt: eosq; genu-
erūt. **¶ Ca. xxij.**

Nos aut nullo modo dubitam⁹
secundū bñdictōnem dei cres-
cere et multiplicari et implere terrā do-
nū esse nuptiarū. quas deus ante pec-
catū hominis ab imico constituit. creādo
masculū et feminā: qui sexus vtiq; eui-
dens in carne ē. Huic quippe operi dei
etiā benedictio ip̄a subiecta est. Nā
cū scriptura dixisset masculū et feminā

fecit eos: cōtinuo subdidit. et benedi-
dixit eis deus dicēs. Crescite et multi-
plicamini et replete terrā: et dñamini
eius et cetera. Que omnia quanq̄ non
incōueniēter possunt etiam ad intelle-
ctū spiritalē referri. masculū tñ et fe-
minā nō sic simile aliquid etiā in hoie
vno intelligi p̄t: q̄ videlicet i eo aliud
est q̄d regit: aliud q̄d regit: s; sic eui-
dentissime apparet i diuersi sexus cor-
porib; masculū et feminā ita creatos.
ut prole generādo crescerēt et multi-
plicarētur et implerēt terrā: magne ab-
surditatis est reluctari. Neq; enim de
spū qui imperat et carnē q̄ obtēperat.
aut de ammo racōnali qui regit et ir-
racōnali cupiditate q̄ regit. aut de v-
tute contēplatiua q̄ excellit et de acti-
ua q̄ subditur. aut de intellectu mētis
et sensu corpis: s; apte de vinculo con-
iugali quo inuicem sibi vterq; sexus
obstringit dñs interrogatus vtrū
liceret quacūq; causa dimittere vxorē
qm̄ p̄pter duriciā cordis israhelitarū
moyses dari permisit libellū repudij.
respondit atq; ait. Nō legistis. q̄ qui
fecit ab inicio masculū et feminā fecit
eos et dixit: p̄pter hoc dimittet homo
p̄rem et matrē et adheret vxori sue
et erūt duo i carne vna itaq; iā nō sūt
duo s; vna caro. q̄d ergo deus diuixit
homo nō separet. Certū est igit̄ mas-
culū et feminā ita primitus institutos:
ut nūc hoies duos diuersi sexus vide-
mus et nouimus. Vnū autē dici. vel
p̄pter cōiunctōnē vel p̄pter originez
femine. q̄ de masculi latere creata est.
Nam et aplūs p̄ hoc p̄mū q̄d deo insti-
tūte p̄cessit exemplū: singulos quos-
q; admonet ut viri vxores suas dili-
gant. **¶ Ca. xxij.**

Quisquis aut dicit nō fuisse coi-
turos nec generaturos nisi pec-
cassent: quid dicit nisi p̄pter numeri
tate sanctorū: necessariū hominis fuisse

impudicus accedit. culpam refugiat
 nō naturā: facta denotet sue turpitu-
 dimis nō verba nre necessitatē: in qui-
 bus michi facillime pudicus. et religi-
 osus lector aut auditor: ignoscat: do-
 nec infidelitatem refellā. nō de fide re-
 rū in exptaz. sed de sensu exptaz. ar-
 gumētantē. **L**egit enī hec sine offen-
 sione qui nō exhorret aplm horrenda
 femīnaz flagicia replendentē. que
 immutauerūt naturalē vsū in eū vsū
 qui est contra naturā: p̄cipue q̄ nos
 nō dānabilē obscenitatē nūc sicut il-
 le commemorauimus atq; replēdimus:
 hī explicādis quantū possumus hu-
 mane gn̄acōmis effectibus. verba tñ
 sic ille obscena vitamus. **¶ Ca. xxiiij.**
Omm̄aret igit̄ plē vir. suscipet
 femia genitalib; mēbris: qñ id
 op̄ esset q̄ntū opus esset volūtate mo-
 tis nō libidie dicitur. Neq; enī ea sola
 membra mouemus ad nutū q̄ cōpa-
 ctis articulata sūt ossib; sicut manus
 et pedes et digitos: verū etiā illa que
 mollibus remissa sūt neruis cū volu-
 mus mouemus agitādo. et porrigē-
 do pducimus. et torquēdo flectimus.
 et cōstringēdo duramus: sicut ea sūt
 que in ore et ī facie quantū potest vo-
 lūtas mouet. Pulmōes demq; ipi oīm
 nisi medullarū mollissimi viscerū ob
 hoc antro pectoris cōmuniti ad spiri-
 tum ducendū ac remittendū vocēq;
 emittendā seu modificandā. sicut fol-
 les fabrozū vel organozū. flantis. res-
 pirātis. loquētis. clamantis. cantan-
 tis fūiūt volūtati. **O**mitto qđ aīalib;
 quibusdā naturaliter inditū est ut te-
 gmen quo corpus om̄e vestit̄ si quid
 in quocūq; loco eius senserint abigē-
 dū. ibi tantū moueāt vbi sentiūt: nec
 solū infidentes muscas. verū etiā herē-
 tes hastas. cutis tremore discutiant.
Nūquid quia id nō potest homo: deo
 creato: quib; voluit animātib; dona-

re nō potuit: **S**i ergo et ip̄e homo po-
 tuit obedientiā etiā inferiorū habere
 membrozū: quā sua inobediētia p̄dic-
 dit. Neq; enī deo difficile fuit sic illum
 condere ut in eius carne etiā illud nō
 nisi eius volūtate moueret: qđ nune
 nisi libidine nō mouetur. **N**ā et hoīm
 quozūdā naturas nouimus multū ce-
 teris dispares et ip̄a raritate mirabi-
 les: nōnulla ut volūt de corpe facien-
 tiū. que alij nullo mō possunt. et audita
 vix credūt. **S**unt etenī qui aures
 moueant. vel singulas vel ambas si-
 mul. **S**unt qui totā cesariē capite im-
 moto quātū capilli occupāt deponūt
 ad frontē: reuocātq; cū volunt. **S**ūt
 qui eoz; que deuorauerūt incredibili-
 liter plurima et varia paululu; p̄cor-
 diis contrēctatis tanq̄ de saculo qđ
 placuerit integer rimū p̄ferūt. **Q**ui-
 dam voces auum p̄corūq; et alioz;
 quozūlibet hoīm. sic imitātur atq; ex-
 p̄munt: ut nisi videātur discern omi-
 no nō possint. **N**ōnulli ab imo sine pu-
 dore ita numerosos p̄ arbitrio somi-
 tus edunt: ut ex illa etiā parte tanta-
 re videātur. **I**pe sum exptus. su daē
 hoīem solere cū vellet. **N**otū est quos-
 dam flere cū volunt: atq; vbertim lā-
 crimas fundere. **I**am illud multo est
 incredibilius qđ pleriq; fratres me-
 moria recentissima exp̄i sunt. **P**resbi-
 ter fuit quidā restitutus noīe ī par-
 rochia calamentis ecclesie. quādo ei
 placebat. rogabat̄ autē ut hoc face-
 ret ab eis qui rē mirabilē cō:ā scire cu-
 piebant. ad imitatas q̄si lamētantis
 cuiuslibet hoīm voces ita se aufere-
 bat a sensibus. et iacebat similimus
 mortuo ut nō solū vellicātes atq; pu-
 gnantes minime sentiret: s; aliqñ etiā
 igne vreretur admoto sine ullo dolo-
 ris sensu nisi postmodū ex vulnere.
Nō autē obmitēdo s; nō sentiēdo nō
 mouere corpus eo probat̄ qđ tanq̄

in defuncto nullus inueniebatur ante
litus. **D**ominū tamē voces si clarius
loqueretur. tanq̄ de longinquo se au
dire postea referebat. **C**ū itaq; corp⁹
etiā nunc quibusdā licet in carne cor
ruptibili hanc erūnosa; ducētib; vi
tā ita in plerisq; modis et affectō
nibus extra vitatū natūe modū mi
rabiliter seruiat: quid cause est ut nō
credamus ante inobedientie peccatū
corruptōnisq; suppliciu. ad pagan
dā plēnime vlla libidie seruire volū
tātū hūane humana mēbra potuisse.
Donatus est itaq; homo sibi. q; dese
ruit deū placendo sibi: et nō obediēs
deo. non potuit obediē nec sibi. **H**inc
euidētior miseria qua homo nō uiuit
et vult. **N**am si uellet uiuere beatū se
putaret: sed nec sic tū esset. si turpiter
uiueret. **¶ Ca. xxv.**

Quāq; si diligētius attēdam⁹
nisi beatus non uiuit ut vult: et
nullus beatus nisi iustus. **S**; etiā ip̄e
iustus nō uiuit ut vult: nisi eo puene
rit ubi mori. falli. offendi. om̄ino non
possit: eiq; sit certū ita semper futurū.
Hoc enim natura expedit. nec plene
atq; perfecte beata erit: nisi adepta
quod expedit. **N**unc uero quis hōim
potest ut vult uiuere: quādo ip̄m ui
uere non est in potestate. **V**iuē enim
vult: mori cogitur. **Q**uomō ergo ui
uit ut vult. qui nō uiuit quādiu vult.
Quod si mori uoluerit: quomō potest
ut vult uiuere. qui non vult uiuere.
Et si ideo mori uelit. nō quo nolit ui
uē. s; ut post mortē melius uiuat: nō
dum ergo ut vult uiuit: sed cū ad id
quod vult moriēdo puenerit. **V**erū
eo uiuit ut vult. qm̄ sibi extorsit sibiq;
imperauit nō uelle qd̄ nō potest: atq;
hoc uelle qd̄ potest sicut ait terentius.
quomā non potest id fieri quod vis
nisi id uelis qd̄ possis: nec ideo beat⁹

est. q; patiētē miser est. **B**eata qui
p̄ uita si nō amatur: nō habetur. **P**or
ro si amatur et habet: ceteris om̄ibus
rebus excellētius necesse est ametur:
quomā p̄pter hāc amandū est que
quid aliud amatur. **P**orro si tantū a
matur quantū amari digna est: non
enī beatus ē a quo ip̄a beata uita nō
amatur ut digna est: fieri non potest
ut eam qui sic amat. non eternā uelit.
Tunc igitur beata erit: quādo eter
na erit.

Uiebat itaq; **¶ Ca. xxvi.**
homo in paradiso sicut uolebat:
quādiu hoc uolebat qd̄ deus iusserat.
Uiebat fruens deo ex quo bono
erat bonus: uiuebat sine vlla egesta
te: ita semper uiuere habens in pote
state. **C**ibus aderat ne esuriret. potus
ne sitiret: lignū uite ne illum senecta
dissolueret: nichil corrupcōis in cor
pore uel ex corpore vllas molestias uel
lis eius sensib; ingerebat: nullus in
trīnsecus morbus. nullus ictus metu
ebatus extrīnsecus: sūma in carne sa
mitas: in anima tota tranquillitas:
sicut in paradiso nullus estus aut frigus:
ita in eius habitatore nulla ex
cupiditate uel timore accidebat bone
uolūtatis offensio: nichil om̄ino tri
ste: nichil erat inamiter letum gaudi
um uerū p̄petuebat ex deo in quē fla
grabat caritas de corde puro. cōsa
entia bona. et fide nō ficta: atq; inter
se coniugum fida ex honesto amore
societas. o coris mētis corpōnisq; uigi
lia et mādati sine labore custodia. **N**ō
lassitudo fatigabat ociosū: nō som
nus p̄mebat inuitū. **I**n tanta felicitate
rerū et felicitate hōim. absit ut suspice
mur nō potuisse plē seri sine libidinis
morbo: s; eo uolūtatis nutu mouerēt
mēbra illa quo cetera. et sine ardoris
illecebrosi stimulo cū tranquillitate

animi & corporis nulla corrupcōne integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Neq; enim quia experientia probari nō potest. ideo credendum non est. quando illas corporis partes nō ageret turbidus calor. sed spontanea potestas sicut opus esset adhiberet: ita tunc potuisse vtero coniugis salua integritate feminei gemitalis virile semē immitti: sicut nunc p̄t eadē integritate salua ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Eadem quippe via posset illud inici: qua hoc potest eici. Et enim ad pariendū non doloris gemitus sed maturitatis impulsus feminea viscera relaxaret: sic ad fetandū & concipiendū non libidinis appetitus. sed voluntatis vsus naturam vtrinq; coniungeret. De rebus enim loquimur nunc pudendis. et ideo quāuis anteq; eaz; puderet quales esse potuissent comiciamus ut possumus: tamen necesse est ut nostra disputacō magis frenet. ea que nos reuocat verecundia. q̄ eloquētia que nobis parum superat adiuuet. Nam cum id quod dico nec ip̄i experiti fuerint qui experiri potuerūt. quoniam preoccupante peccato exiliū de paradiso ante meruerūt q̄ sibi i opere serende p̄paginis tranquillo arbitrio conuenirent: quomodo nunc cū ista cōmemoratur sensibus occurrit humanis. nisi experientia libidinis turbide nō cōiectura placide voluntatis. Hinc est q̄ impedit loquentē pudor: et si non deficiat racō cogitantem. Veruntamē omnipotenti deo sūmo. ac sūmo bono creatori. omniū naturarum. voluntatū aut bonarū adiutori ac remuneratori. Malarū aut relictorū dānatori. vtrinq; ordinatori. nō defuit vtiq; consiliū quo certū numerū ciuū in sua sapientia p̄destinatum etiam ex dānato genere hūano sue

ciuitatis impleret: nō eos iā meritis. quando quidē vniuersa massa tanq̄ in viciata radice dānata est. sed gratia discernens: et liberatis non solum de scip̄is. verum etiam de nō liberatis quid eis largiatur ostendens. Non enim debita sed gratuita bonitate tūc se quisq; agnoscat erutus malis: cum ab eorum hominū consortio fit immunis. cū quibus illi iusta esset pena cōmumis. Cum ergo non crearet deus quos peccaturos esse presciuit. quando quidem in eis & ex eis et quid eorum culpa mereretur & quid sua gratia donaretur posset ostendere: nec sub illo creatore ac dispositore peruersa inordinacō delinquentū certum peruerteret ordinē rerū. ¶ Ca. xxvii.

Proinde peccatores & angeli & homines nichil agunt quo impediantur magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. quoniam qui prouidenter atq; omnipotenter sua cuiq; distribuit nō solum bonis verum etiam malis benevnti nouit. Ac per hoc propter meritum prime male voluntatis ita damnato atq; obdurato angelo malo ut iam bonā voluntatem vltērius non haberet. benevntens deus. cur non pmitteret ut ab illo primus homo qui rectus hoc est bone voluntatis creatus fuerat tēptaretur: quādoquidē sic erat institutus ut si de adiutorio dei fideret bonus homo. malum angelum vinceret. si autē creatorem atq; adiutorē superbe sibi placendo desereret vinceretur. meritum bonum habens in adiuta diuinitus voluntate recta. malū vtro in deserente deum voluntate peruersa. quia et ip̄m fidere de adiutorio dei nō quidem posset sine adiutorio dei. nec tamē ideo ab hīs diuine gracie beneficijs sibi recedere non habebat in potestate. Nam sicut in hac carne viuere sine

adiumentis alimentorum in potestate non est: non autem in ea vivere in potestate est. quod faciunt qui seipos necant: ita bene vivere sine adiutorio dei etiam in paradiso non erat in potestate. Erat autem in potestate male vivere. scilicet beatitudine non per mensuram: et pena iustissima secutura. Cum igitur huius futuri casus humani deus non esset ignarus: cur eum non timeret in iudi angelum malignitate temptari. nullo modo quidem quod vinceretur incertus. sed nichilominus prescius quod ab eius semine adiutorio sua gratia idem ipse diabolus fuerat sanctorum gloria maiore vincendus. Ita factum est. nec deum aliquid futurorum latere. nec presciendo quemquam peccatum committeret: et quid interesset inter propria cuiusque presumpcionem et suam tuicionem. angelice et humane rationali creature consequenti experientia demonstraret. Quis enim audeat credere aut dicere ut neque angelus neque homo caderet in dei potestate non fuisse. Sed hoc eorum potestati maluit non auferre: atque ita et quantum homini sua gratia valeret ostendere. ¶ Ca. xxviii.

Hecerunt itaque civitates duas amores duo: terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum dei: celestem vero amor dei usque ad contemptum sui. Denique illa in seipso: hec in domino gloriatur. Illa enim querit ab hominibus gloriam: huic autem conscientie deus testis maxime est gloria. Illa in gloria sua exaltat caput suum: hec dicit deo suo. gloria mea et exaltas caput meum. Illi in principibus eius. vel in eis quas subiugat nationibus dominandi libido dominatur: in hac seruiunt inuicem in caritate. et proposito consulendo. et subditi obtemperando. Illa in suis potentibus diligit virtutem suam: hec dicit deo suo. diligam te domine virtus mea. Ideoque in illa sapi-

entes eius secundum homines viventes a corporis a animi sui bona a utriusque sectati sunt. aut quod potuerit agnoscere deum. non ut deum honorauerunt vel gratias egerunt sed evanuerunt in cogitationibus suis. et obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes se esse sapientes. id est durante sibi superbia in sua sapientia sese extolentes stulti facti sunt: et immutaverunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. et volucrum. et quadrupedum. et serpentium: ad huiusmodi enim simularia adoranda vel duces populorum vel sectatores fuerunt et coluerunt atque serui erunt creature potius quam creatori qui est benedictus in secula: in hac autem nulla est hominis sapientia nisi pietas qua recte colitur verus deus. id est expectans premium in societate sanctorum. non solum hominum verum etiam angelorum. ut sit deus omnia in omnibus amen.

¶ Explicit liber decimusquartus.